

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Isabelle Lewin

Är nuvarande lagstiftning tillräcklig för att
skydda åklagare och domare mot otillåten
påverkan?

En analys om det ökade hotet mot rättsväsendet i Sverige

LAGF03

Rättsvetenskaplig uppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Sacharias Votinius

VT 2015

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRKORTNINGAR	3
1 INLEDNING	4
1.1 Bakgrund	4
1.2 Syfte och frågeställning	4
1.3 Metod och material	5
1.4 Avgränsningar	6
2 BEGREPPET OTILLÅTEN PÅVERKAN	7
3 DET ÖKADE HOTET MOT RÄTTSVÄSENDET	8
3.1 Statistik och undersökningar	8
3.2 Otillåten påverkan mot åklagare och domare	10
3.3 Motiven för otillåten påverkan	11
3.4 Förebyggande åtgärder	12
3.4.1 Säkerhetskontroller	12
3.4.2 Ordningsvakter	14
3.5 Otillåten påverkan ett arbetsmiljöproblem	15
4 HOTBILDER MOT RÄTTSVÄSENDET	17
4.1 Enskilda påverkare	17
4.2 Organiserad brottslighet	18
5 OTILLÅTEN PÅVERKAN MOT VITTNEN OCH MÅLSÄGANDE	19
5.1 En modernare rättegång	20
6 RELEVANTA LAGRUM	21
6.1 Våld eller hot mot tjänsteman	21
6.2 Förgripelse mot tjänsteman	22

6.3	Utpressning	23
6.4	Övergrepp i rättssak	23
7	RÄTTSFALL ANGÅENDE OTILLÅTEN PÅVERKAN	25
7.1	Bombdådet mot Chefsåklagaren	25
7.2	Bombdådet mot Umeå Tingsrätt	26
8	ANALYS	27
8.1	Inledning	27
8.2	Sammanfattande slutsatser	27
	BILAGA A	32
	BILAGA B	33
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	34
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	37

Summary

The concept *unlawful influence* has been given a more prominent role as a result of the recent development of crime against the judicial system. The purpose with this thesis is to analyse the concept unlawful influence and propose a suggestion on what the applicable law should be in this area. The concept itself is not a criminalized act and it covers several types of influences. However it is undisputed that the concept aims to threat, violent and harass for example, judges and prosecutors in their exercise of authority. Unlawful influence can therefore lead to impartiality, which can decrease the confidence for the judicial system.

Today there is a need to increase the security within the Swedish judicial system, although there have been some positive changes regarding the security level during the recent years. The work of change is crucial to be able to prevent unlawful influence within the judicial system. My view is that the work should be forever on-going so the judicial system is independent and free from unlawful influence.

One of the difficulties with the concept unlawful influence is that several of the different types of influences are hard for the judicial system to discover. My conclusion is that one solution to the problem could be to criminalize the concept. According to my opinion, unlawful influence is a serious threat to the Swedish judicial system.

Sammanfattning

Mot bakgrund av brottsutvecklingen mot rättsväsendet de senaste åren har begreppet otillåten påverkan fått en mer framträdande roll. Syftet med denna uppsats är att undersöka och utreda om problematiseringen kring begreppet otillåten påverkan samt ge förslag hur gällande rätt bör se ut. Begreppet otillåten påverkan är i sig inte ett brott i straffrättslig mening men omfattar ett flertal påverkansformer. Det är ostridigt att begreppet syftar till att genom hot, våld eller trakasserier påverka exempelvis domare, åklagare i sin myndighetsutövning men även vittnen och målsägande i en rättsprocess. Denna förmåga att påverka leder i sin tur till att rättsskipningen inte kan iaktta saklighet och opartiskhet vilket kan ges uttryck i ett minskat förtroende för rättsväsendet.

Det finns idag ett uttalat behov att öka säkerheten inom det svenska rättsväsendet. Trots att domstolarna inom de senaste åren genomgått stora förändringar där stor hänsyn har tagits till att höja säkerhetsnivån. Detta arbete är av synnerlig vikt för att förebygga och minska otillåten påverkan i samband med myndighetsutövning samt skapa trygghet för brottsoffer och vittnen. Min bedömning är att det i framtiden är viktigt att det aktivt bedrivs ett förebyggande arbete för att rättsväsendet ska vara oberoende och fri från yttre påverkan.

En av svårigheterna med otillåten påverkan är de åtskilliga påtryckningar som avser subtila metoder som är svåra för rättsväsendet att upptäcka. I uppsatsen konstaterar jag att dessa icke-brottsliga metoder bör lagföras, antingen genom att begreppet otillåten påverkan kriminaliseras eller att flera av samma företeelser kan tillsammans utgöra ett brott. Enligt min mening utgör otillåten påverkan ett allvarligt hot mot det svenska rättsväsendet.

Förkortningar

BrB
Brå
Ibid.
Prop.
RB
RF
SOU

Brottsbalken
Brottsförebyggande rådet
På samma ställe
Proposition
Rättegångsbalken
Regeringsformen
Statens offentliga utredningar

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Otillåten påverkan är ett vidsträckt begrepp som de senaste åren har kommit att få stor betydelse för rättsväsendet. Att tjänstemän i sin myndighetsutövning, vittnen och brottsoffer dagligen utsätts för otillåten påverkan som yttrar sig genom hot, våld eller trakasserier är synnerligen allvarligt. Den främsta anledningen till att samhället ser allvarligt på denna kriminalitet är att den påverkar rättskipningen. Varje gång ett påverkansförsök lyckas utgör den ett ökat hot för den svenska rättsstaten.

De senaste åren har allvarliga händelser mot rättsväsendet fått stor uppmärksamhet i den kriminalpolitiska debatten. Här kan också nämnas ett flertal händelser som särskilt drabbat domstolar eller åklagare, såsom exempelvis explosionen vid en chefsåklagares bostad år 2007, sprängningen utanför Umeå tingsrätt år 2003 samt bombdåden mot Malmö rättscentrum år 2014. Så sent som den 7 maj 2015 fick Uppsala tingsrätt ta emot ett bombhot riktat mot en pågående förhandling.¹ Det är värt att ställa sig frågan om klimatet inom Sveriges rättsväsende har hårdnat?

1.2 Syfte och frågeställning

Syftet med denna uppsats är att redogöra för och undersöka rättsläget beträffande begreppet otillåten påverkan inom det svenska rättsväsendet. Därav har jag valt att granska de gärningar som riskerar att påverka den enskilde tjänstemannens myndighetsövning och dess inverkan som ett hot mot rättsstatens funktionssätt. Syftet med denna uppsats är också att utreda lagstiftningen ur ett de lege ferenda perspektiv, dvs. hur nuvarande lagstiftning ser ut och hur den borde vara.

¹ Se <http://www.svt.se/nyheter/regionalt/upsala/upsala-tingsratt-bombhotad>, (hämtad 2015-05-22).

Inom ramen för detta syfte kommer uppsatsen att försöka klarlägga och utreda följande frågeställningar:

- Vad innebär begreppet otillåten påverkan?
- Vilket stöd ger nuvarande lagstiftningen för att kunna förebygga och förhindra otillåten påverkan för exempelvis åklagare och domare?
- Ger den svenska lagstiftningen tillräckligt stöd för att förhindra otillåten påverkan?
- Anses det föreligga några nackdelar med ett alltför starkt skydd för att förebygga otillåten påverkan? Påverkas exempelvis rätten till en rättvis rättegång eller rätten för allmänheten och parterna att närvara vid rättegången?

1.3 Metod och material

För att kunna besvara nämnda frågeställningar har jag valt att använda mig av traditionell rättsdogmatisk metod, vilket innefattar att jag har studerat och analyserat lagtext, förarbeten och domstolsavgöranden. Jag har även tagit del av aktuell doktrin som finns på området. En viktig källa har varit att studera rapporter och undersökningar från Brottsförebyggande rådet, Säkerhetspolisen, Domstolsverket och Jusek tillsammans med gällande rätt. För att exemplifiera vissa specifika händelser inom rättsväsendet har jag själv valt ut ett antal rättsfall för att belysa hur otillåten påverkan kan se ut. Det har vidare inte varit möjligt att dra några egna slutsatser om domstolarnas bedömning av otillåten påverkan på grund av att antalet domar på området är begränsat.

Jag har även valt att använda mig av en kvalitativ metod i de intervjuer som legat till grund för att skapa en helhetsbild av problematiken. De samtal som förts med både Joakim Eklund, säkerhetsspecialist på Domstolsverket, och Mikael Svensson, säkerhetschef på Åklagarmyndigheten har varit mycket givande för att få en förståelse och inblick i det förebyggande säkerhetsarbetet.

Av Domstolsverket har jag också fått ta del av viss statistik över incidentrapporteringar från händelser uppkomna de senaste åren.² Detta har varit till stor hjälp för mig i mitt utredningsarbete för att se helheten av problematiken kring otillåten påverkan samt dess konsekvenser.

1.4 Avgränsningar

Av vad som framgår av uppsatsens frågeställning har jag främst riktat in mig på otillåten påverkan för åklagare och rättsväsendets företrädare. Däremot har jag valt att ge en inblick i vilken inverkan otillåten påverkan även kan ha mot brottsoffer och vittnen. Otillåten påverkan för myndigheter i allmänhet kommer inte beröras närmare med tanke på uppsatsens syfte och omfattning, trots att detta troligtvis utgör en utsatt grupp. Uppsatsen har bara tagit sikte på de incidenter som sker i samband med myndighetsutövning och domstolens verksamhet och följaktligen inte de händelser som sker utanför dessa områden.

Jag har vidare inte valt att föra resonemang kring otillåten påverkan genom korruption även om detta brott innefattar begreppet otillåten påverkan. Uppsatsen kommer inte att beröra vilken kapacitet såsom exempelvis ekonomiska, vapentekniska resurser kan ha vid otillåten påverkan, även om det är en intressant vinkel. Statistiken från Domstolsverket gäller både för allmän domstol och förvaltningsdomstol och har till syfte att exemplifiera min tes. Av naturliga skäl har jag valt att fokusera på tingsrätterna då antalet allvarliga händelser inneburit mer material på området. Jag har inte anfört något genusperspektiv på uppsatsen inom de yrkesgrupper som är utsatta även om studier visar att det finns skillnader mellan könen.

² Se Bilaga A och B.

2 Begreppet otillåten påverkan

Begreppet otillåten påverkan introducerades av Brottsförebyggande rådet (Brå) år 2005 som en samlingsbeteckning på olika kvalificerade påverkansformer. Otillåten påverkan definieras av Brå som korrupcion i form av otillbörliga medel, allvarliga trakasserier och hot samt våld som syftar till att påverka myndighetsutövningen för den enskilde tjänstemannen.³ Otillåten påverkan kan med andra ord komma i uttryck vid flera olika brott, såsom våld eller hot mot tjänsteman, övergrepp i rättssak och olaga hot beroende på vem som blir utsatt. I rättsväsendets mening är de huvudsakliga objekten domare eller åklagare, vittnen och likaså brottsoffer som i detta fall är av intresse för påverkan. Då påverkan är avsedd för målsägande eller vittnen är syftet att genom påverkan vinna egen fördel. När åklagare eller domare utsätts för otillåten påverkan är syftet istället att inverka på objektet i sin myndighetsutövning. Handlingar som företas för att påverka myndighetspersonens beslutfattande behöver dock inte alltid vara straffbara. Subtila och icke straffbara påverkansformer räknas också som en del av begreppet.⁴ Begreppet går även att dela in i direkt och indirekt påverkan. Med direkt påverkan vill man uppnå en egen fördel genom att påverka den enskilde i sin pågående myndighetsutövning. Indirekt påverkan ges istället uttryck efter att en myndighetsutövning ägt rum genom gärning som avser hämnsyfte. Även om den indirekta gärningen inte har någon inverkan på den förestående myndighetsutövningen kan den i framtiden komma att påverka den.⁵

Att samhällets dömande makt ska vara fri från yttre påverkan är grundlagsreglerat. Myndigheter och domstolar ska i sin verksamhet beakta allas likhet inför lagen samt iaktta saklighet och opartiskhet.⁶ Otillåten påverkan kan därför i förlängningen ge upphov till ett hot mot demokratin.⁷

³ BRÅ 2005:18 s. 7.

⁴ SOU 2009:78 s. 96.

⁵ BRÅ 2005:18 s. 16.

⁶ RF 1 kap. 9 §.

⁷ BRÅ 2005:18 s. 44.

3 Det ökade hotet mot rättsväsendet

3.1 Statistik och undersökningar

Den senaste tidens uppmärksammande händelser om hot mot rättsväsendet återspeglas i de incidentrapporteringar som Domstolsverket mottagit under 2014. De säkerhetsincidenter som inträffade i landets domstolar under 2014 uppgår till 339 händelser. Incidenterna är alltifrån mindre ordningsstörningar till våld eller trakasserier och mycket allvarliga händelser såsom bombattentat.⁸ Enligt den statistik som Domstolsverket redovisat är siffran för antalet incidenter under år 2014 den högsta för de senaste tre åren. Om ökningen i sig beror på att domstolarna nu är bättre på att rapportera in anmälningar eller om det faktiskt har skett en ökning av antalet incidenter är svårt att säga menar Joakim Eklund, säkerhetsspecialist Domstolsverket.⁹ Enligt statistik från Domstolsverket var de inrapporterade incidenterna till och med den 23 april år 2015 118 till antalet.¹⁰

De mest oroväckande händelserna under år 2014 är bombattentaten mot Malmö rättscentrum den 3 februari och den 30 november. Även om ingen person kom till skada blev förstörelsen massiv på både rättscentrum och kringliggande byggnader.¹¹ Domstolsverket rapporterar också om att 14 bombhot, varav två är de nämnda sprängningarna, har riktats mot domstolar runt om i landet under år 2014.¹²

⁸ Årsredovisning Sveriges domstolar 2014, s. 89.

⁹ Joakim Eklund, säkerhetsspecialist Domstolsverket, telefonsamtal den 22 april 2015.

¹⁰ Se Bilaga A.

¹¹ Se <http://www.svt.se/nyheter/regionalt/skane/kraftig-explosion-i-malmo-rattcentrum-sprangt>, (hämtad 2015-05-20).

¹² Se bilaga B.

Under år 2014 utkom Jusek med en rapport där dess medlemmar anställda inom Åklagarmyndigheten och Sveriges Domstolar fick svara på frågor kring säkerheten inom rättsväsendet. Rapporten visar på att det är yrkesgruppen åklagare som upplever minst trygghet i sin myndighetsutövning. Var fjärde åklagare har under de senaste två åren blivit utsatta för hot, våld eller trakasserier.¹³ Åklagarmyndigheten rapporterar själva om 175 incidenter under år 2014, där en tredjedel av händelserna ägde rum i närheten av domstolen men majoriteten inträffade vid den ordinarie arbetsplatsen. Ett flertal ärenden har dock inneburit mer ingripande säkerhetsåtgärder för både den enskilde myndighetspersonen och dess anhöriga.¹⁴ Åklagarmyndigheten har under de senaste åren lagt kraft på att informera och utbilda sin personal inom säkerhet och riskmedvetenhet. Mikael Svensson, säkerhetschef Åklagarmyndigheten menar att det är ofta brist på kunskap och osäkerhet som skapar otryggheten. Som ett led i det förebyggande arbetet har Åklagarmyndigheten sedan år 2010 ett Personsäkerhetsprogram som syftar till att göra en individuell riskbedömning utifrån den enskilde åklagarens arbete och sociala situation.¹⁵

På grund av det allt mer upptrappade våldet mot rättsväsendet har Brå under år 2015 fått i uppdrag från regeringen att kartlägga och analysera yrkesgrupperna som är verksamma inom rättsväsendet. Då regeringen ser mycket allvarligt på att personer med särskild betydelse för det demokratiska samhället blir utsatta för hot, våld och trakasserier ska uppdraget med rapporten öka kunskapen inom området. Rapporten ska exempelvis ge svar på frågor om hur omfattningen ser ut, berörda personers egen uppfattning samt vilka förebyggande åtgärder som behövs. Detta underlag ligger därefter till grund för olika insatser på området. Rapporten ska redovisas under maj år 2016.¹⁶

¹³ Jusek: Säkerheten inom rättsväsendet, s. 2 f.

¹⁴ Åklagarmyndighetens årsredovisning 2014 s. 55.

¹⁵ Mikael Svensson, säkerhetschef Åklagarmyndigheten, telefonsamtal den 21 maj 2015.

¹⁶ Justitiedepartementet, regeringsbeslut III:2, 2014, s. 1 ff.

3.2 Otillåten påverkan mot åklagare och domare

Brå har i sin rapport behandlat otillåten påverkan mot åklagare och domare såsom exempelvis hot, trakasserier, våld och korruption som sker i syfte att påverka myndighetsutövningen. I denna studie har samtliga åklagare vid Åklagarmyndigheten och domare vid landets tingsrätter och förvaltningsrätter tillfrågats. Underlaget för undersökningen har utgjort 63 procent av de åklagare och domare som valt att besvara enkäten.¹⁷

Brå har konstaterat att trakasserier och hot är den vanligaste påverkansformen. Andelen domare i tingsrätt och förvaltningsrätt som blivit utsatt för trakasserier och upplevt hot som påverkansform är ungefär fem procent i tingsrätt och ungefär tio procent i förvaltningsdomstol. Åklagare blir i sin yrkesroll utsatta för fler påverkansförsök än en domare, drygt 20 procent av åklagarna har upplevt att de har utsatts för trakasserier medan åtta procent för hot.¹⁸ En förklaring till denna skillnad är att åklagaren är mer utsatt i sin yrkesroll, framförallt under förundersökningen. Åklagaren är den som väcker åtal, fattar beslut som i vissa fall kan vara negativt för den som berörs. Även om åklagaren ska beakta de omständigheter som både talar för och emot den tilltalade kan åklagaren som individ uppfattas som en motståndare. Åklagaren blir därför en tydlig måltavla för otillåten påverkan under rättsprocessen. En rimlig förklaring till att domare i mindre utsträckning utsätts för påverkan är att de kommer in sent i rättsprocessen, möjligheten för att påverka blir då betydligt mindre. Då domaren är mindre drivande i processen än åklagaren som intar partsställning, betraktas denne av utomstående som mer neutral i sin position.¹⁹

Sammantaget finns det ett mönster för när otillåten påverkan kan ske i rättsväsendet. Påverkan sker som sagt främst under förundersökningen och rättsprocessen. Det som rapporten tydligt visar är att när ett beslut har tagits

¹⁷ BRÅ 2009:13 s. 14.

¹⁸ Ibid. s. 21 ff.

¹⁹ BRÅ 2005:18 s. 8 ff.

eller när dom har fallit är möjligheterna att kunna påverka det enskilda ärendet ansevärt mindre. Dock kan den senare påverkansförsök få en framtida betydelse för den enskilde och kollegors myndighetsutövning.²⁰

3.3 Motiven för otillåten påverkan

Den som har för avsikt att använda sig av otillåten påverkan kan i regel ha flera motiv för det. De bakomliggande motiven anspelar på varför intressenten²¹ väljer att använda otillåten påverkan som ett medel medan direkta motiv syftar till vad intressenten direkt önskar uppnå med påverkan.²²

En förklaring till de bakomliggande motiven kan vara en form av terrorism där intressenterna genom att skrämja eller genom tvång framtvunga något till sin egen fördel. Hoten kan vara inriktade mot specifika samhällsgrupper. Deras bakomliggande motiv ges ofta uttryck i ideologiska, religiösa eller politiska motiv när de riktar sig mot myndighetspersoner. Dessa grupperingar av intressenter använder myndighetspersonen som ett led i att påverka det verkliga målet. Det kan även vara ett sätt att höja den status intressenten eller dess gruppering vill uppnå. Ett annat förekommande motiv till otillåten påverkan är enskilda personer eller grupperingar som kan uppleva starkt hat, ilska eller besvikelse mot myndigheten i sig eller åt ett beslut som myndigheten författat. Det kan framställas genom hämnsyfte som är mer överlagt eller ett impulsivt handlande. Särskilt utsatta blir då de som i sin yrkesroll måste fatta beslut eller vidta ingripanden mot den enskilda personens integritet. Det som också bör nämnas är att ekonomisk vinning är en stark drivkraft till varför otillåten påverkan används, vilket är synnerligen vanligt hos intressenter med direkt koppling till kriminell verksamhet.²³

²⁰ Ibid. s. 49.

²¹ Benämns den person eller grupp som utövar otillåten påverkan.

²² BRÅ 2005:18 s. 21.

²³ Ibid. s. 21 ff.

De direkta motiven syftar många gånger till att skrämma den enskilde myndighetspersonen till att agera på ett visst sätt eller underlåta att utföra en viss handling. Det förekommer ofta ett hämndsyfte som är direkt riktat till befattningshavaren i fråga att i framtiden skapa en osäkerhet. I många fall anmäls inte dessa hot utan av rädsla eller korrupcion väljer den utsatta att se mellan fingrarna.²⁴

3.4 Förebyggande åtgärder

Under de senaste åren har Sveriges Domstolar genomgått en stor förändring kring utvecklingen inom bemötande och säkerhetsfrågor. Exempelvis har tingsrätternas lokaler genom ombyggnationer lett till en högre säkerhetsstandard. Sveriges Domstolar har även investerat i att utrusta förhandlingssalar och samtalsrum med den senaste tekniken för ljud- och bildöverföring. Detta har medfört en viktig funktion i förhandlingar där hot mot säkerheten aktualiserats.²⁵ I flera städer i landet finns även s.k. rättscentrum där tingsrätter är sammanfört med olika myndigheter inom rättsväsendet såsom Polisen, Åklagarmyndigheten och Kriminalvården. Detta medför en möjlighet till samverkan mellan myndigheterna som upplevs som positiv. Här sker även informationsutbyte i samband med tänkbara ordningsstörningar.²⁶

3.4.1 Säkerhetskontroller

För att förebygga det allt mer växande hotet mot rättsväsendet beslutades den 1 juli 2012²⁷ en enhetlig reglering av förutsättningarna för säkerhetskontroll i domstol. Denna lagändring resulterade i att ett beslut om säkerhetskontroll i domstol kan fattas om det föreligger en allvarlig fara för någons liv, hälsa eller frihet, men även risk för skadegörelse av egendom i domstolens lokaler. Det framgår av förarbetena att en säkerhetskontroll bara

²⁴ Ibid s. 23 f.

²⁵ Domstolsverket: *Säkerheten i domstol för målsägande och vittnen*, 2014 s. 5 ff.

²⁶ Ibid. s. 58.

²⁷ Se Lagen (1981:1064) om säkerhet i domstol.

ska genomföras om den har till syfte att begränsa eller förebygga den eventuella risken. Däremot finns det inte något krav på en konkret hotbild ska föreligga utan riskbedömningen kan vara av generell karaktär.²⁸

Införandet av fasta säkerhetskontroller ökar stadigt inom Sveriges Domstolar. De fasta säkerhetskontrollerna innebär att alla som besöker domstolen ska genomsökas i en s.k. metalldetektor. Under andra hälften av året 2014 hade nio²⁹ av Sveriges 48 tingsrätter så kallade fasta säkerhetskontroller, från och med den 1 januari 2015 tillkom ytterligare en.³⁰

En utvärdering av de fasta säkerhetskontrollernas inverkan har under år 2014 sammanställts av Domstolsverket i rapporten *Erfarenheter av fast säkerhetskontroll*. Rapporten visar att sedan fasta säkerhetskontroller införts har antalet säkerhetsincidenter minskat. Den allmänna ordningen inom domstolarnas offentliga lokaler har avsevärt förbättrats. Malmö tingsrätt är ett tydligt exempel där antalet incidenter har minskat med ungefär en tredjedel. De fasta säkerhetskontrollerna har även bidragit till att antalet beslag av farliga föremål har ökat. Vid Göteborgs tingsrätt gjordes uppskattningen att ett föremål i veckan uppdagas efter kontroll som sedan leder till polisanmälan. Något som bekräftar den effekt fasta säkerhetskontroller ger är dagligen de upptäckter som görs av farliga föremål såsom knivar, vapen och brottsverktyg i nära anslutning till domstolsbyggnaderna.³¹

²⁸ Prop. 2011/12:63, s. 14 ff.

²⁹ Lund, Malmö, Helsingborg, Göteborg, Södertälje, Örebro, Stockholm, Södertörn och Solna tingsrätter.

³⁰ Domstolsverket: *Årsredovisning Sveriges Domstolar 2014*, s. 88.

³¹ Domstolsverket: *Erfarenheter av fast säkerhetskontroll*, 2014, s. 13 ff.

Även om Domstolsverket kan konstatera att införandet av fasta säkerhetskontroller inneburit positiva effekter förs en diskussion om att dessa säkerhetskontroller kan skapa en bild att domstolen inte är en säker plats att vistas i. Kontrollerna kan därför inte alltid uppfattas som trygghetsskapande. Även om domstolarna bedömer att de fasta säkerhetskontrollerna inte är avgörande för en lösning på de säkerhetsrelaterade problemen finns en önskan att i förlängningen införa permanenta säkerhetskontroller till alla tingsrätter. Detta skulle dock kräva en lagändring och medföra höga kostnader såsom ombyggnationer, fler ordningsvakter samt kostnad för teknisk utrustning.³²

3.4.2 Ordningsvakter

En fortsatt del i domstolarnas proaktiva åtgärder för att skapa en trygg och säker miljö är ordningsvakter. Under åren 2000 till 2014 har antalet ordningsvakter som anställdts inom Sveriges Domstolar ökat. Det är upp till varje domstol att se till att säkerheten efterlevs med hjälp av närvaro från ordningsvakter.³³

Närvaron av ordningsvakter i domstolens lokaler är viktig ur allmän synpunkt men även för åklagare, vittnen samt målsägare. Ordningsvakter fyller även en central funktion i domstolarnas bemötandearbete. Vilket framfördes av Domstolsverket i rapporten *Ordning i domstol*.³⁴

Trots att behovet av ordningsvakter vid Sveriges domstolar är betydande för att förbättra säkerheten saknas det anställda ordningsvakter vid sexton domstolar varav tio är tingsrätter. Det visar att målet som angavs i rapporten ordning i domstol från år 2012 att alla domstolar bör ha minst en ordningsvakt fortfarande inte är uppfyllt.³⁵

³² Domstolsverket: *Säkerheten i domstol för målsägande och vittnen*, 2014, s. 49 f.

³³ Ibid. s. 52 ff.

³⁴ Domstolsverket: *Ordning i domstol – förutsättningar och arbetsformer*, 2012, s. 24 ff.

³⁵ Domstolsverket: *Säkerheten i domstol för målsägande och vittnen*, 2014, s. 56.

3.5 Otillåten påverkan ett arbetsmiljöproblem

Att otillåten påverkan i form av hot och våld samt trakasserier kan leda till såväl fysiska såsom psykiska skador för den utsatte är uppenbart. Dess återverkningar kan få betydande konsekvenser för den utsatte som stressreaktioner, rädsla eller till och med skräck. Det finns därför flera som överväger att sluta med sitt arbete på grund av den otillåtna påverkan. I fråga om ansvar är arbetsgivaren enligt 2 § arbetsmiljölagen skyldig att vidta alla de åtgärder som krävs i förebyggande syfte för att förhindra att arbetstagaren blir utsatt för ohälsa och olycksfall i arbetet. Otillåten påverkan bedöms därmed vara angivet i lagstiftningen som ett arbetsmiljöproblem och följer under arbetsgivarens arbetsmiljöansvar. Att arbeta förebyggande såsom att kartlägga de risker för hot eller våld som kan uppstå i arbetsrelaterade situationer och att själva arbetsplatsen utformas och utrustas på ett sätt där våld eller hot begränsas är arbetsgivarens skyldighet enligt arbetsmiljölagen. De aspekter som är ytterst viktiga i yrkesgrupper såsom åklagare och domare är att särskilda säkerhetsrutiner bör finnas att tillgå på arbetsplatsen.³⁶

Att otillåten påverkan är ett arbetsmiljöproblem är ett faktum. Om arbetsmiljön på arbetsplatsen är trygg och säker kan den förhindra men även minska de konsekvenser som uppstår i samband med den otillåtna påverkan.³⁷

Enligt rapporten *Säkerheten inom rättsväsendet* utgiven av Jusek år 2014 har dess medlemmar inom Åklagarmyndigheten och Sveriges Domstolar fått svara på frågan om arbetsgivaren vidtagit åtgärder för att förebygga våld, hot och trakasserier. Svaren visar på att 65 procent av de anställda i Sveriges Domstolar respektive 71 procent hos Åklagarmyndigheten har åtgärder vidtagits i förebyggande syfte. Även om dessa siffror visar på att

³⁶ Wallström, Karolin m.fl.: *Motverka otillåten påverkan*, 2009, s. 19 f.

³⁷ Greberg, Ann-Sophie, ”Hot mot domare ett arbetsmiljöproblem?”, *Mitt i juridiken*, 2010, s. 2.

det förebyggande arbetet är förhållandevis god erbjuds inte den utsatte i större utsträckning stöd i form av kontakt med läkare, psykolog eller kurator. Trots att det har skett en utveckling av säkerhetsarbete inom rättsväsendet påpekas det av anställda från både Åklagarmyndigheten och Sveriges Domstolar att säkerhetsarbetet måste bli bättre. Det är framförallt domstolarnas lokaler som behöver byggas om och tillhörande utrymmen för åklagare och allmänhet som är i behov av bättre utformning. Likaså efterlyses utplaceringar av fler larmbågar i samband med säkerhetskontroller inom landets domstolar. Något som ifrågasätts är det förebyggande arbetet som rör den personliga integriteten utanför yrkesutövningen. Möjligheten att kunna söka fram personuppgifter för de anställda bör vara svåråtkomligare likaså bör befattningshavarens namn på domar och beslut inte bli offentligt.³⁸

³⁸ Jusek: *Säkerheten inom rättsväsendet*, 2014, s. 3 ff.

4 Hotbilder mot rättsväsendet

För att kunna förstå vilka hotbilder som finns mot rättsväsendet måste begreppet först definieras. En hotbild kan beskrivas som något samhällsfarligt vilket ännu inte har inträffat men är överhängande. Om inte motåtgärder vidtas omgående kommer det drabba den utsatta personen.³⁹ De intressenter som föreslås kunna utgöra hotbilder mot rättsväsendet kan lika väl te sig som en enskild utövare såsom en gruppering av intressenter eller en organisation.⁴⁰

4.1 Enskilda påverkare

Intressenter med psykisk störning tillhör en grupp som kan utgöra en hotbild, att till följd av sin störning använda sig av våld eller trakasserier för att kunna hantera sina känslor till tjänstemannen. Att personen tar till otillåten påverkan mot tjänstemannen är ett sätt att försvara sig för den rädsla som kan upplevas för vilken åtgärd som kan inträffa. En annan intressent som kan komma ifråga som hotbild är rättshaveristen som genom att befinna sig i konflikt med myndighet eller domstol känner sig felbehandlad.⁴¹ För att uttrycka sin rättvisa tar personen ofta till trakasserier och hot om våld. Enligt Brås rapport om *otillåten påverkan mot åklagare och domare* ligger personer med psykisk störning och rättshaverister bakom majoriteten av de inrapporterade trakasserier mot domare och åklagare.⁴²

³⁹ Eriksson, Johan: *Kampen om hotbilden – rutin och drama i svensk säkerhetspolitik*, 2004, s. 25.

⁴⁰ BRÅ 2005:18, s. 25.

⁴¹ Ibid. s. 25 f.

⁴² BRÅ 2009:13, s. 34 f.

4.2 Organiserad brottslighet

Intressenter med direkt kriminell bakgrund är en stor grupp av personer som använder sig av olika former av otillåten påverkan mot åklagare och domare. Flera av dessa intressenter är tillhörande en grupp, ett gäng eller ett nätverk.⁴³ Deras främsta avsikt att utöva otillåten påverkan är att erhålla en ekonomisk vinst. Drivkraften för att använda detta brottsverktyg ökar desto större de tänkbara vinsterna blir. Det huvudsakliga vinstsyftet medför inte att grupperingar inom den organiserade brottsligheten använder otillåten påverkan så fort möjlighet ges. Det sker genom en direkt återverkan när samhällets insatser riskerar att hota inkomsterna inom den kriminella verksamheten eller när påverkan bedöms öka inkomsterna. Detta betyder att en direkt kontakt uppstår mellan den organiserade brottsligheten och myndighetspersonen som utsätts för den otillåtna påverkan. Kriminella är ofta väl medvetna om hur de bör agera för att undvika lagföring och i flera avseenden behövs inget konkret hot uttalas för att situationen ska upplevas som hotfull.⁴⁴

⁴³ BRÅ 2005:18, s. 27.

⁴⁴ Säkerhetspolisen: *Nationell hotbild – otillåten påverkan från den grova organiserade brottsligheten*, 2014, s. 18.

5 Otillåten påverkan mot vittnen och målsägande

För att kunna upprätthålla en effektiv och rättssäker brottmålsprocess är det avgörande att vittnen och målsägande vågar ställa upp och berätta om den händelse som uppstått. Den bevisning och information som målsägande och vittnen lämnar är av stor betydelse för att kunna fastställa skuldfrågan i målet. Om vittnen och målsägande blir utsatta för påverkansförsök är ofta syftet att förmå dem att dra tillbaka sin anmälan, inte ställa upp och vittna eller frånvara vid förhandling. Denna otillåtna påverkan blir förutom att individen drabbas, en stor inverkan på rättssystemet och på sikt utgör den även ett hot mot demokratin i samhället.⁴⁵

Stor del av det arbete som går ut på att målsägande och vittnen ska känna sig trygga och säkra i domstolsmiljön är att tillhandahålla tillräckligt med information om hur rättsprocessen går till samt visa på vilka skyddsåtgärder personen har rätt till. På det sättet kan informationen och åtgärderna ge skydd åt målsägande och vittnen mot eventuella påtryckningar vid den kommande förhandlingen.⁴⁶

Möjlighet finns enligt 5 kap. 10 § rättegångsbalken (RB) för parter och andra förhörspersoner att efter beslut från rätten delta i förhandlingen genom en s.k. videokonferens⁴⁷. Detta innebär att om en påtaglig rädsla finns hos part eller förhörsperson kan de välja att inte närvara personligen vid förhandlingen. Enligt 36 kap. 18 § och 37 kap. 3 § RB finns även alternativ att som förhörsperson lämna uppgifter om iakttagelser eller sin berättelse om händelsen utan att den tilltalade närvarar. Detta beslut kan fattas av rätten om misstanke finns att förhörspersonen vid den tilltalades närvaro kommer att utsättas för påtryckningar.⁴⁸

⁴⁵ Domstolsverket: *Säkerheten i domstol för målsägande och vittnen*, 2014, s. 16.

⁴⁶ Ibid. s. 66 f.

⁴⁷ Ljud- och bildöverföring.

⁴⁸ Domstolsverket: *Säkerheten i domstol för målsägande och vittnen*, 2014, s. 39.

5.1 En modernare rättegång

Ett steg mot en modernare rättegång genom effektivisering och förbättring av domstolsprocessen föreslås träda i kraft i en lagändring av rättegångsbalken den 1 jan 2016. Det som är intressant för denna uppsats är att mål och ärenden ska kunna anpassas efter de rådande förhållandena. Här ska även ljud- och bildöverföring användas i full utsträckning. Regeringen vill också genom denna lagändring få ner antalet inställda huvudförhandlingar som uppstått när den tilltalade inte väljer att närvara vid huvudförhandlingen. Detta skapar en möjlighet för de förhörspersoner och brottsoffer som finns på plats att lämna sina uppgifter vid den avsatta tidpunkten utan att vara tvungen att komma tillbaka vid ett senare tillfälle. Lagändringen kan därmed få stor betydelse inte minst för vittnen och målsäganden.⁴⁹

⁴⁹ Lagrådsremiss, Justitiedepartementet: *En modernare rättegång II*, s. 1.

6 Relevanta lagrum

6.1 Våld eller hot mot tjänsteman

I straffbestämmelsen 17 kap. 1 § brottsbalken (BrB) aktualiseras brottet våld eller hot mot tjänsteman. Denna bestämmelse kriminaliserar den situation då en myndighetsföreträdare blir utsatt för våld eller hot om våld i sin myndighetsutövning. Våldet kan även syfta till att hindra eller framtvinga en viss åtgärd i myndighetsutövningen men kan också anspela på hämnd från tidigare beslutsfattande. För straffbarhet krävs det att våldet eller hotet har skett i samband till själva myndighetsutövningen. Bestämmelsen har som sagt till uppgift att inte låta otillåten påverkan inverka på offentliga funktioner.⁵⁰

För att straffbestämmelsen ska aktualiseras ska någon form av våld eller hot om våld påträffas. Rubriceringen våld tar sikte på ”*våld å person*”, vilket avser det mått av våld som kan jämföras med misshandel eller betvingade av rörelsefrihet. Beträffande hot om våld ska hotet avse det våld som skulle ha motsvarat ansvar vid våld mot tjänsteman. Hotet måste också riktas mot den utsatte tjänstemannen för att medföra ansvar. Således innefattar inte bestämmelsen hot mot tredje person. Det finns inget krav på att hotet varit menat att framkalla allvarlig fruktan för tjänstemannen dock ska hotet vara av allvarligt slag samt varit ägnat att förverkligas. Gärningsmannen ska även haft uppsåt med handlingen och därmed insett att myndighetsutövning förelåg.⁵¹

⁵⁰ Ulväng, Magnus m.fl. :*Brotten mot allmänheten och staten*, 2014, s. 229 f.

⁵¹ Holmqvist, Lena, m.fl. :*Brottsbalken en kommentar del II*, 2013, 17:1 s. 2.

Vid bedömning av straffmätningen beaktas särskilt om den angripne är av särskild tjänsteställning. Försvårande omständigheter kan vara om våldet uppenbart har samband med myndighetsutövning från befattningshavare med högre ställning eller på annat sätt är av särskild betydelse exempelvis att angreppet sker vid en förhandling.⁵² Brott mot åklagare och domare i sin myndighetsutövning bedöms vara särskilt allvarligt då personen antingen har haft en mycket viktig roll i förundersökningen eller vid förhandling.⁵³ Det anses också vara allvarligt att hota domstolsanställd även om personen inte har haft sådan ställning som anges ovan. Straffvärdet bedöms i dessa fall vara lika högt.⁵⁴

6.2 Förgripelse mot tjänsteman

I 17 kap. 2 § BrB anges straffbestämmelsen förgripelse mot tjänsteman som är subsidiär till ovan angivna bestämmelse (17 kap. 1 § BrB). Brottet aktualiseras genom hot eller handling som har till syfte att medföra lidande, skada eller annan olägenhet till den som utövar myndighet. Då straffansvar ska föreligga ska gärningsmannen haft ett överskjutande uppsåt att tvinga eller hindra myndighetsutövningen eller haft en avsikt för hämnd. Liknande paralleller kan dras med straffbestämmelsen utpressning (9 kap. 4 § BrB), dock krävs här ingen ekonomisk vinning för gärningsmannen. Att medföra annan lidande, skada eller annan olägenhet kan återspeglas i en mängd varierande gärningar. Denna bestämmelse omfattar därför betydligt fler gärningar än vad brottstypen våld eller hot mot tjänsteman (17 kap. 1 § BrB) avser. Trots detta faller gärningar eller hot som är av icke-brottslig karaktär utanför även om de framstår som otillbörliga.⁵⁵

⁵² Holmqvist, Lena, m.fl. :*Brottsbalken en kommentar del II*, 2013, 17:1 s. 5.

⁵³ Se Västmanlands tingsrätt, mål B 2809-5.

⁵⁴ Se Uddevalla tingsrätt, mål B 2946-02.

⁵⁵ Ulväng, Magnus m.fl. :*Brotten mot allmänheten och staten*, s. 231 ff.

6.3 Utpressning

Enligt 9 kap. 4 § BrB straffbeläggs den person att som genom olaga tvång påverkar annan att agera på ett visst sätt som medför en fördel för vederbörande och en skada för den angripne. Det krävs att brottet uppfyller de tre rekvisit som föreskrivs för att straffansvar ska föreligga. Handlingen ska vara utförd genom *olaga tvång*, gärningsmannen ska *förmå* annan att aktivt handla som i sin tur innebär en *förmögenhetsöverföring* mellan den angripne och utpressaren.⁵⁶

Olaga tvång anses föreligga när gärningsmannen genom misshandel eller med våld eller hot om våld tvingar offret att göra, tåla eller underlåta en handling. Straffansvar uppkommer också genom handling där hot avser att åtala eller ange någon för ett brott eller lämna ett menligt meddelande. Det sistnämnda avser sådana hot där information om personens goda rykte eller privatliv riskerar att lämnas på ett otillbörligt sätt. För utpressningsansvar ska gärningsmannen ha förmått någon, antingen till handling eller underlåtenhet. Det krävs även att det föreligger ett kausalsamband mellan tvångets disposition. Denna disposition ska innehålla en förmögenhetsöverföring och medföra en skada för offret och en vinning för gärningsmannen.⁵⁷

6.4 Övergrepp i rättssak

Straffbestämmelsen övergrepp i rättssak återfinns i 17 kap. 10 § BrB som har ett övergripande syfte att skydda de personer som på ett eller annat sätt medverkar i en rättsprocess. Den person som uppsåtligen väljer att utsätta en person som ska eller kommer att medverka i en rättsprocess genom våld eller hot kan dömas för övergrepp i rättssak. Bestämmelsen tar sikte på att gärningen kan uppstå i anknytning till grundbrottet med syfte hindra att en anmälan inkommer men även den påverkan som sker i samband med

⁵⁶ Holmqvist, Lena, m.fl.: *Brottsbalken en kommentar del I*, 2013, 9:4 s. 1 ff.

⁵⁷ *Ibid.* s. 2 f.

rättsprocessen eller därefter. Övergrepp i rättssak kan således komma till uttryck genom våld eller hot men likaså påtryckningar som medför skada eller lidande genom annan olägenhet.⁵⁸

Otillåten påverkan mot målsägande och vittnen har under de senaste åren ökat. Redovisning i kriminalstatistiken av övergrepp i rättssak visar på att anmälningar och lagföringar av brottet blir allt mer vanligt förekommande.⁵⁹ Dock ska det tilläggas att inrapportering till Domstolsverket av allvarliga händelser av påverkan där våld eller hot förekommer är mycket få. Även om de mest allvarliga påverkansförsöken är sällsynta kan mörkertalet sannolikt vara stort då de subtila påtryckningarna är svåra att upptäcka.⁶⁰

Synen på brottet övergrepp i rättssak har över tiden skärpts. För att visa att samhället ser allvarligt på övergrepp i rättssak har straffskalorna vid ett flertal tillfällen ökat.⁶¹

⁵⁸ Holmqvist, Lena, m.fl.: *Brottsbalken en kommentar del II*, 2013, 17:10 s. 1 ff.

⁵⁹ Se Brås statistikdatabas över anmälda brott: <http://www.bra.se/bra/brott-och-statistik/statistik/anmalda-brott.html> och statistik bas över lagförda brott: <http://www.bra.se/bra/brott-och-statistik/statistik/personer-lagforda-for-brott.html>.

⁶⁰ Domstolsverket: *Säkerheten i domstol för målsägande och vittnen*, 2014, s. 84.

⁶¹ Ulväng, Magnus m.fl.: *Brotten mot allmänheten och staten*, 2014, s. 249 f.

7 Rättsfall angående otillåten påverkan

7.1 Bombdådet mot Chefsåklagaren

Den 20 november 2007 detonerade en sprängladdning som var placerad vid dörren till dåvarande chefsåklagare Barbro Jönssons bostad. Vid tillfället för attentatet var bostaden tom, dock uppkom stora materiella skador. Sprängningen inträffade i samband med en förundersökning där misstanke om brott förelåg mot den grovt kriminella organisationen Brödraskapet Wolfpack där Barbro Jönson var förundersökningsledare. Med denna anknytning misstänkte polisen tidigt att organisationen låg bakom explosionen. Två personer som chefsåklagare tidigare hade lagfört som medlemmar i Brödraskapet Wolfpack blev ansvariga för dådet och dömdes för hot mot tjänsteman och för allmänfarlig ödeläggelse. Gärningsmännen angrep Barbro Jönsson i hennes myndighetsutövning med hot om våld genom att detonera sprängladdningen vid den privata bostaden. Handlingen var menad att på ett otillbörligt sätt påverka det arbete som förelåg mot den organiserade brottsligheten. Motivet kan också ha ansetts vara ett hämndsyfte för tidigare myndighetsutövning mot männen. Tingsrätten gjorde bedömningen att händelsen ansågs vara ett synnerligen allvarligt angrepp mot den personliga integriteten som offret troligen kommer att bära med sig resten av livet.⁶² Domen överklagades till hovrätten som fastställde tingsrättens dom i sak, men valde att skärpa straffet för en av gärningsmännen.⁶³

⁶² Se Vänersborgs tingsrätt, mål B 238-09.

⁶³ Se Hovrätten för Västra Sverige, mål B 2474-09.

7.2 Bombdådet mot Umeå Tingsrätt

Den 30 januari 2003 inträffade en kraftig explosion utanför Umeå tingsrätt. Bomben som detonerade var placerad på en cykel med tillhörande sprängladdning uppställd intill tingsrätten. En man som var på väg till en förhandling vid tingsrätten skadades vid händelsen så svårt att han senare avled. Bomben som var försedd med splittermaterial framkallade en stor fara för omgivning samt passerande personer. Explosionen medförde även materiella skador på likaså tingsrätten och intilliggande byggnader.⁶⁴

Vid tillfället hade en av gärningsmännen placerat ut bomben som var avsedd att utlösas i samma ögonblick som offret passerade ingången till tingsrätten. Motivet för själva sprängningen har enligt tingsrätten varit att skada den man som skulle vittna i samma förhandling där också den ena gärningsmannen var part. Gärningsmännen ansågs ha agerat i samförstånd med varandra och haft kunskap om var offret skulle befinna sig vid den aktuella tiden då sprängningen utlöstes. Tingsrätten rubricerade händelsen som mord och allmänfarlig ödeläggelse då sprängningen också framkallat fara för annans liv eller hälsa eftersom tingsrätten och omgivning vid tidpunkten var välbesökt. Tingsrätten dömde gärningsmännen på samtliga åtalspunkter.⁶⁵ Hovrätten fastställde senare tingsrättens dom.⁶⁶

⁶⁴ Se Umeå tingsrätt, mål B 197-03

⁶⁵ Se Umeå tingsrätt, mål B 197-03.

⁶⁶ Se Hovrätten för övre Norrland, mål B 434-03.

8 Analys

8.1 Inledning

I uppsatsen inledande del angav jag två huvudsyften med denna uppsats. Det första var att redogöra men också undersöka hur rättsläget ställer sig till otillåten påverkan inom Sveriges rättsväsende. Min avsikt var även föra en diskussion ur ett de lege ferenda-perspektiv, det vill säga hur gällande rätt på området borde anses vara enligt min mening.

8.2 Sammanfattande slutsatser

Det låter som en självklarhet att domstolar och myndigheter ska vara fria från yttre påverkan. Det finns uppenbarligen tillfällen då myndighetspersoner utsätts för påverkan från intressenter eller grupperingar på ett otillbörligt sätt. Denna uppsats visar att otillåten påverkan är ett stort problem för en säker och trygg rättsskipning. Vilket även styrks av Brottsförebyggande rådet, Domstolsverket samt Åklagarmyndigheten som fastslår i ett flertal rapporter att otillåten påverkan är ett hot mot både den enskilde myndighetspersonen och det demokratiska samhället.

Begreppet otillåten påverkan är som tidigare nämnts infört av Brå och innefattar de handlingar som syftar till att påverka en persons agerande på ett otillbörligt sätt. Begreppet är inte enbart tillförskaffat för myndighetspersoner eller de personer som är delaktiga vid en rättsprocess dock är det bara otillåten påverkan mot rättsväsendet som denna uppsats behandlar. För att försöka förstå vilka konsekvenser otillåten påverkan kan få är det av vikt att redogöra för vad begreppet betyder och dess omfattning. Att otillåten påverkan uppkommit i syfte att på ett otillbörligt sätt bidra till att inte låta rättvisan ha sin gång är uppenbart.

För att redogöra för begreppets omfattning är det viktigt att dela in objekten som är utsatta för påverkansförsök. Dels utsätts tjänstemän i sin myndighetsutövning vilket utgör ett angrepp mot staten, och dels målsäganden eller vittnen som blir drabbade som privatpersoner. Även om det är rättsstaten som slutligen blir måltavlan kan följden bli olika beroende av vilket objekt som angrips.

Att incidenterna inom rättsväsendet väsentligt har ökat de senaste åren är oroväckande. Som tidigare nämnts redovisades 339 incidenter inom Domstolsverket under år 2014, vilket är den högsta noteringen på tre år. Denna utveckling måste tas på allvar även om det inte av statistiken framkommer hur stor del av händelserna som faktiskt har lett till att brottsoffer eller myndighetspersoner kan ha påverkats. Att redogöra för varför denna upptrappning av våld och hot har skett i rättsväsendet är svårt att ge ett svar på, Joakim Eklund som är säkerhetsspecialist på Domstolsverket menar att incidentrapporteringen har blivit mer effektiv de senaste åren vilket kan vara en orsak till det höga antalet incidenter, men denna vetskap är först säker inom en snar framtid. Det är även viktigt att understryka att det sannolikt finns ett stort mörkertal i inrapporteringen av incidenter. Det är långt ifrån alla utsatta som anmäler påverkansförsök som sker i domstolsbyggnaderna vilket även stöds av undersökningar som genomförts av Brå. Denna uppkomst av självcensur kan förklaras med de subtila påverkansförsöken som rättsväsendet helt enkelt har svårt att upptäcka.

Otillåten påverkan kan inte alltid ses som ett brott då begreppet även innefattar handlingar som inte är straffbara, vilket enligt min mening är ett problem. Jag menar att de påtryckningar från intressenter som sker av subtila metoder är lika allvarliga. Subtila metoder ges ofta uttryck i trakasserier såsom exempelvis att intressenten visar sig i närheten av myndighetspersonen, känslan att bli förföljd på arbetsplatsen eller i hemmet eller rent av en kartläggning av den enskilde myndighetspersonen.

Att dessa metoder inte är straffbara kan tyckas märkligt då de kan upplevas som mycket allvarliga med tanke på de syften som bedöms ligga bakom. Jag anser att gällande straffbestämmelser inte ger ett tillräckligt skydd för att omfatta alla typer av påverkansförsök både de straffbara men även de icke-straffbara som har till syfte att förhindra en rättssäker lagföring.

Ett lagförslag om att kriminalisera otillåten påverkan anser jag vore för handen, dels för att förhindra att rättskipningen utsätts för yttre påverkan och dels för att skydda den enskilde befattningshavaren i sin myndighetsutövning. En metod som är relevant är överensstämmelse med bestämmelsen om grov kvinnofridskränkning i 4 kap. 4 a § BrB som är unik i sitt fall att flera upprepande enskilda handlingar tillsammans kan utgöra ett allvarligt brott borde också kunna tillämpas på otillåten påverkan. Sker den otillåtna påverkan systematiskt och med ett syfte att på ett otillbörligt sätt påverka myndighetsutövningen eller rättsprocessen borde handlingarna vägas samman och tillsammans kunna utgöra ett brott även i de fall handlingarna är icke-brottsliga.

Som tidigare nämnts kan otillåten påverkan mot myndighetsutövning på samma sätt utgöra ett angrepp mot demokratin. Detta har samband med medborgarens förtroende för rättsstaten. Upplever medborgaren att myndighetspersoner tillåter sig påverkas och grundar sin myndighetsutövning på andra handlingar än sakfrågan är sannolikheten att förtroendet minskar. Det kan i sin tur medföra att de olika påverkansförsöken istället ökar mot rättsväsendet.

Trots att otillåten påverkan är ett utbrett problem och domstolarna under de senaste åren genomgått både en teknisk och säkerhetsmässig omvandling ställer jag mig frågande till om denna utveckling enbart är positiv. En av de nackdelar fasta säkerhetskontrollerna kan medföra är att de inte alltid upplevs som trygghetsskapande. Det förebyggande säkerhetsarbetet som har till syfte att skapa en trygg miljö i domstolarna kan istället ge sken av en plats som anses vara farlig att vistas på.

Det måste ske en avvägning där domstolen ska förbli en öppen och offentlig plats för allmänheten men en viss säkerhetsnivå måste upprätthållas. Ett led i säkerhetsarbetet har varit skapandet av s.k. rättscentrum som i de flesta avseenden anses vara positiv. Dock tror jag att det kan finnas en negativ aspekt med att samla alla rättsvårdande myndigheter i en och samma lokal då det kan skapa en lättare måltavla för intressenterna. Intressenten kan på detta sätt angripa samtliga delar i rättsväsendet vid ett och samma tillfälle.

I och med den kommande lagändringen om en modernare rättegång kan problematiken med ineffektivitet och höga kostnader för domstolen lösas. Att färre huvudförhandlingar blir inställda medför även positiva effekter för vittnen och målsägande som tidigare kan ha upplevt rädsla och på den grunden inte vågat komma till förhandlingen. Det bör även tilläggas att förtroendet för domstolen även här kan minska om personer som tillkallats till förhandlingen inte närvarar. Frågan uppstår dock om lagförslaget ger upphov till att rättigheten till en rättvis rättegång inte efterlevs om den tilltalade inte behöver närvara vid huvudförhandlingen.

Även om negativa aspekter kan förekomma måste domstolen anpassa sig till det allt hårdare klimatet inom rättsväsendet. Stor vikt bör läggas vid det fortsatta säkerhetsarbetet så att domstolslokalerna upprätthåller hög säkerhet. Som nämnts i uppsatsen visar undersökningar från Domstolsverket att det idag är vanligt förekommande att vapen och andra tillhyggen medtas till de domstolar vars lokaler saknar säkerhetskontroller. Detta är ett ständigt problem och otryggt för såväl allmänhetens besökare, åklagare som domstolsanställda. För att omöjliggöra att farliga föremål återfinns bör alla landets domstolar utrustas med fasta säkerhetskontroller även om detta inte är en garanti för att förhindra hot och våldshandlingar genom otillåten påverkan i domstolsbyggnaden. Säkerligen har också det förebyggande säkerhetsarbetet en preventiv och lugnade inverkan genom den kännedom att alla som vistas i domstolsbyggnaden är kontrollerade.

Även om erfarenheter från Domstolsverket visar att fasta säkerhetskontroller bidrar till en högre säkerhetsstandard där farliga föremål tas i beslag och den allmänna ordningen har blivit påtagligt bättre behövs en ändring i lag. Att införa ett permanent system av fasta säkerhetskontroller på alla landets domstolar är förenat med stora kostnader på grund av ombyggnationer och inköp av teknisk utrustning. Denna lagändring kommer därför inte vara möjlig att verkställa inom den närmaste tiden.

Till följd av de påverkansförsök som förekommer på ett otillbörligt sätt överväger allt fler anställda inom rättsväsendet att inte fortsätta med sitt yrke. Här tycker jag att större krav bör ställas på arbetsgivaren. Den gällande lagstiftningen ger arbetsgivaren ett ansvar att förebygga och vidta de åtgärder som behövs för att säkerhetsställa en trygg arbetsmiljö.

Genom att studera rapporter och undersökningar får jag en bild av att rättsväsendet är väl medveten om de effekter otillåten påverkan vållar. Att Brå får i uppdrag av regeringen att utföra en undersökning över otillbörliga påtryckningar mot personer med särskild ställning för det demokratiska samhället är ingen tillfällighet. Då statistiken tydligt visar på att hotet och våldet ökar samt blivit allt allvarligare mot rättsväsendet är min åsikt att en utredning om möjligheten att kriminalisera otillåten påverkan borde tillsättas.

Att angrepp mot tjänstemän i sin myndighetsutövning kan leda till lagföring genom tidigare nämnda straffbestämmelser är ostridigt. Däremot är det anmärkningsvärt att inte gällande lagstiftning ger ett fullgott skydd för alla de former som begreppet otillåten påverkan avser. Ofta vet intressenten som utför den otillbörliga påtryckningen vad som krävs för att den inte ska anses vara straffbart. Mot bakgrund av denna uppsats anser jag därför att det är av största vikt att dessa subtila metoder fångas upp av lagstiftningen för att upprätthålla en fungerande rättsstat och tillgodose medborgarens grundläggande rättigheter.

Bilaga A

Antal till Domstolsverket inrapporterade incidenter
fr.o.m. 2015-01-01 t.o.m. 2015-04-23

Antal Incidenter	År	
	2015	Totalt
Händelsetyp		
Avvisning/avlägsning		
Beslag som föranleder polisanmälan	28	28
Bombhot	1	1
Brand		
Fritagning		
Hot	17	17
Hot om att begå självmord	5	5
Ordningsstörning	28	28
Otillbörligt erbjudande		
Rymning		
Sjukdomsfall/olycksfall	11	11
Självordsförsök		
Skadegörelse	10	10
Sprängdåd		
Stöld/inbrott	3	3
Trakasseri	4	4
Våld	1	1
Övrigt	10	10
Totalt	118	118

Bilaga B

Antal Incidenter	År				
	2011	2012	2013	2014	Totalt
Händelsetyp					
Avvisning/avlägsning	11	18	30	38	97
Beslag som föranleder polisanmälan	21	27	51	33	132
Bombhot	3	1	5	14	23
Brand	4	4	4	1	13
Fritagning				1	1
Hot	81	56	65	56	258
Hot om att begå självmord	14	15	8	16	53
Ordningsstörning	35	48	26	24	133
Otillbörligt erbjudande					
Rymning	1	8	3	5	17
Sjukdomsfall/olycksfall	17	20	22	18	77
Självordsförsök	1	3			4
Skadegörelse	29	22	23	25	99
Sprängdåd				2	2
Stöld/inbrott	7	6	3	16	32
Trakasseri	37	40	31	24	132
Våld	4	10	5	11	30
Övrigt	41	44	36	55	176
Totalt	306	322	312	339	1279

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Justitiedepartementet, Regeringsbeslut III:2, 2014-09-11.

Justitiedepartementet, Lagrådsremiss, *En modernare rättegång II*, 2015-05-13.

Statens offentliga utredningar

SOU 2009:78 *Ökad säkerhet i domstol.*

Propositioner

Prop. 2011/12:63, *Ökad säkerhet i domstol.*

Litteratur

Eriksson, Johan: *Kampen om hotbilden – rutin och drama i svensk säkerhetspolitik*, 2004, Santérus Förlag, Stockholm.

Holmqvist, Lena, Leijonhufvud, Madeleine, Träskman, Per Ole, Wennberg, Suzanne: *Brottsbalken En kommentar Del I (1-12 kap.): brotten mot person och förmögenhetsbrotten m.m.*, 7:e uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2013.

Holmqvist, Lena, Leijonhufvud, Madeleine, Träskman, Per Ole, Wennberg, Suzanne: *Brottsbalken En kommentar Del II (13-24 kap.) Brotten mot allmänheten och staten m.m.*, 7:e uppl., Norstedts Juridik, Stockholm, 2013.

Ulväng, Magnus, Jareborg, Nils, Friberg, Sandra, Asp, Petter: *Brotten mot allmänheten och staten*, 2014, Iustus, Uppsala.

Wallström, Karolin, Korsell, Lars, Andersson, Eva R: *Motverka otillåten påverkan – en handbok för myndigheter om att förebygga trakasserier, hot, våld och korruption*, 2009, Brottsförebyggande rådet.

Rapporter

BRÅ 2005:18, *Otillåten påverkan riktad mot myndighetspersoner.*

BRÅ 2009:13, *Otillåten påverkan mot åklagare och domare.*

Domstolsverket, *Ordning i domstol – förutsättningar och arbetsformer*, 2012.

Domstolsverket, *Säkerheten i domstol för målsägande och vittnen*, 2014.

Domstolsverket, *Erfarenheter av fast säkerhetskontroll*, Dnr 1068-2014, 2014.

Säkerhetspolisen, *Nationell hotbild – otillåten påverkan från den grova organiserade brottsligheten*, 2014.

Jusek, *Säkerheten inom rättsväsendet*, (http://www.jusek.se/Documents/Rapport_om_sakerhet_A4%204.pdf), 2014, hämtad 2015-04-20.

Artiklar

Greberg, Ann-Sophie, ”*Hot mot domare ett arbetsmiljöproblem?*” i mitt i juridiken, InfoTorg Juridik, 7 oktober 2010.

Övriga källor

Domstolsverket: Årsredovisning Sveriges Domstolar 2014, Jönköping, mars 2015.

Åklagarmyndigheten: Åklagarmyndighetens årsredovisning 2014, Stockholm, februari 2015.

<http://www.svt.se/nyheter/regionalt/skane/kraftig-explosion-i-malmo-rattcentrum-sprangt>, hämtad 2015-05-20.

BRÅ statistikdatabas över anmälda brott: <http://www.bra.se/bra/brott-och-statistik/statistik/anmalda-brott.html>.

BRÅ statistikdatabas över personer lagförda brott: <http://www.bra.se/bra/brott-och-statistik/statistik/personer-lagforda-for-brott.html>.

<http://www.svt.se/nyheter/regionalt/uppsala/uppsala-tingsratt-bombhotad>, hämtad 2015-05-22.

Muntlig källa

Joakim Eklund, säkerhetsspecialist Domstolsverket, telefonsamtal 22 april 2015.

Mikael Svensson, säkerhetschef Åklagarmyndigheten, telefonsamtal 21 maj 2015.

Rättsfallsförteckning

Tingsrätterna

Västmanlands tingsrätt mål nr B 2809-5.

Uddevalla tingsrätt, mål nr B 2946-02.

Vänersborgs tingsrätt, mål nr B 238-09.

Umeå tingsrätt, mål nr B 197-03.

Hovrätten

Hovrätten för Västra Sverige, mål B 2474-09.

Hovrätten för övre Norrland, mål B 434-03.